

GIDEONSBERGSKYRKAN

Gulmåran 1, Skerike - Gideonsbergs församling, Västerås kommun, Västmanlands län

BESKRIVNING

Gideonsbergskyrkan 2006-11-08 - Digitalfotografier Rolf Hammarskiöld

Kyrkomiljön

Egendomen Gideonsberg i dåvarande Badelunda socken inköptes 1939 av Västerås stad, för att kunna upplåta mer mark för bostäder i den snabbt växande staden. De första kvarteren bebyggdes i funktionalismens anda. Karakteristiska är den så kallade ASEA-stadens smala, parallellställda lamellhus, uppförda på plangjord mark. På 1950-talet blev bebyggelsen mer terränganpassad. Till denna period hör en grupp skulpturala punkthus, uppförda i höjdläge, samt tre radhuskvarter norr om höjden. Här

tillvaratogs mycket av naturen som fanns i området förut. Detsamma kan sägas om Gideonsbergskyrkan, uppförd 1972-73 i nära anslutning till nyss nämnda radhus.

Kyrkoanläggningen

Kyrktomten utgör resterna av den park som omgav Gideonsbergs herrgård (huvudbyggnaden revs 1954). Gamla ekar och tallar skuggar de gräsbevuxna ytorna. Området är öppet mot intilliggande bostadsbebyggelse och genomkorsas av allmän gång- och cykelväg. En stödmur av tuktad granit är lagd framför entrésidan i väster. I nordväst står den bara 10 meter höga klockstapeln - av närboende kallad månlandaren - panelklädd och målad med blå täcklasyr.

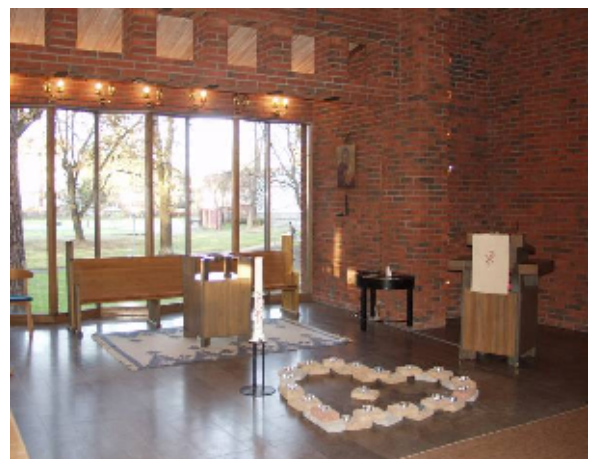
Kyrkobyggnaden är byggd i souterräng, med betonggjuten källargrund och fasader av tegelstenar i fallande bränning, från mörkröda till svarta. Grundplanen utgörs av ett mittparti med entré, därjämte två ”vingar”: kyrksal i den norra och församlingshem i den södra. Kyrkan i norr har ett flackt sadeltak täckt med lackad stålplåt och försett med gesimsrännor, medan församlingshemmets tak är platt och papptäckt. Fönstersnickerierna av tryckimpregnerat virke är blåmålade, med stora planfönster. Ett kopparklätt burspråk vetter mot Prästkragegaten i söder. På norra sidan finns ett parti veckade fönster och i väster ett korsformigt fönster.

En stenlagd yta finns framför entrén i väster, som upptas av ett glasat dörrparti. Innanför är en förhall, mittemellan de olika verksamhetsutrymmena. Golvet är belagt med slipad grå kalksten och väggarna är murade av likadant tegel som i fasaderna. Besökaren möts av Ingrid Aronssons bildvävnad på temat ”Ljuset – kraftkällan”, i gult, orange, mörkblått och grönt.

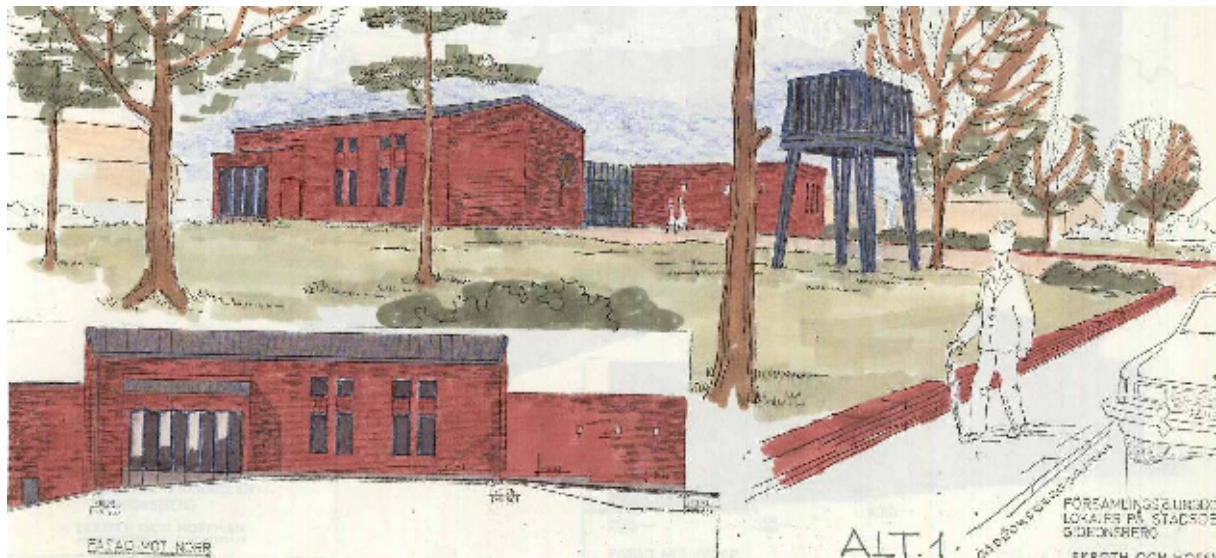

Till vänster leder en glasad dörr in till *kyrkorummet*, måttligt belyst av norrfönster. Även här består väggarna av rött fasadtegel. Taket följer yttertaket's flacka fall och är klätt med en ljust laserad furupanel. I golvet ligger polerad gråbrun kalksten, med millimeterbreda fogar av mörkt bruk. Från orgelverket på ett podium i väster sluttar golvet lätt ner mot koret, som ovanligt nog är bredare än kyrkorummet i övrigt, för att rymma körer, musiker och dopsällskap. Bänkraderna är öppna, tillverkade av kvistfri furu. Inne i kvarteren står höga, elektriska golvkandelabrar. Det fristående altaret har murats av tegel, samt en tjock skiva av kalksten. Som altartavla tjänar Birgitta Hagnell-Linds färgstarka vävnad, "Härlighetens himmel". Söder om altaret är gradänger av kvistfri furu uppställda, avsedda för kyrkokören. Både dopfunten och predikstolen på norra sidan är uppbyggda av limmad furu - predikstolen påminner till formen mer om en föreläsningpulpit.

Byggnadshistorik

Redan den 15 februari 1955 bildades en arbetskommitté för att verka för en kyrka på Gideonsbergsområdet. Enighet rådde om att behovet fanns i stadsdelen som då hade en befolkning på ca 15 000 invånare. Domkyrkoförsamlingens resurser förslög dock inte och därför krävdes många års lokalt insamlingsarbete för att förverkliga kyrkobygget. Första spadtaget kunde tas hösten 1972, efter ett statligt beslut om att bevilja AMS-medel.

Gideonsbergskyrkan – illustration inför planerad nybyggnad –
teckning Ekroth och Hoffmans arkitektkontor AB

Arkitekt Peter-Paul Hoffman hade medvetet ritat en låg kyrkobyggnad, underordnad omgivande gamla lövträd och tallar som i möjligaste mån sparades. Av samma skäl placerades församlingslokalerna delvis i ett souterrängplan, typiskt för dåtidens byggande. Kring en stomme av betongfackverk murades inre och yttre väggar av hårdbränt håltegel. Fönstersnickerierna tillverkades av tryckimpregnerat virke och målades med blå lasyr. Klockstapeln utformades låg och enkel, för att inte konkurrera med ekar och tallar.

Kyrkorummet var ursprungligen inrett med ett enda, sammanhängande bänkkvarter. Golvkandelabrarna stod då i anslutning till bänkgavlarna mot sidogångarna, som symboliskt skulle återge Golgatavandringen. Därför blev också moderna ikoner uppsatta på väggarna. Predikstolen var placerad på korets södra sida och dopfunten på den norra.

Men ett sammanhållet bänkkvarter visade sig med tiden opraktiskt för verksamheten. Vid förnyelse 1985 delades därför bänkkvarteret itu och flyttades isär, så att kyrkorummet fick en mittgång. Samtidigt flyttades predikstolen från södra till norra sidan, där dopfunten tidigare stått. Denna flyttades längre norrut, närmare det veckade fönsterpartiet. Söder om koret frigjordes plats för kyrkokören, i anslutning till kororgeln. Året efter installerades en större, 12-stämmig orgel, placerad på ett podium längst bak i kyrkorummet. Mer stilenliga gradänger av kvistfritt virke, för kören, placerades 2002 söder om koret.

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

Gideonsbergskyrkan har fått en utpräglad horisontell orientering, för att underordnas givna terräng- och naturförhållanden. I konsekvens med detta har även klockstapeln gjorts låg, så att den inte överstiger omgivande trädkronor. Tidstypiska är souterrängvåningen, fasaderna av hårdbränt håltegel, flacka takfall och fönstersnickerier av tryckimpregnerat virke, struket med täcklasyr. Att församlingshem och andra verksamhetslokaler ingår i anläggningen är också ett drag som återkommer i det sena 1900-talets kyrkobyggnade.

Kyrkorummets inredning är i huvudsak ursprunglig, men en viktig förändring skedde 1986, då det förut sammanhållna blocket bänkar delades för att få en mittgång. I gengäld krymptes de tidigare sidogångarna och lyktstolparna som förut stått vid de yttre bänkgavlarna hamnade inne i bänkkvarteren. Förnyelsen skedde på bekostnad av centrala drag i gestaltningen: sidogångarnas Golgatamotiv och ett sammanhållet bänkkvarter för att understryka den kyrkliga gemenskapen. Senare samma år installerades en 12-stämmig orgel på ett podium vid västra väggen – ännu ett steg mot ett mer konventionellt kyrkorum.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Kyrkans och klockstapelns utformning är anpassad till omgivande parkmark, med gamla tallar och ädellövträd. Viktigt är att även i framtiden värna dessa träd och ha en långsiktig plan för återväxt.
- Viktiga drag i kyrkans exteriör är de rena ytorna av hårdbränt tegel, de blå fönstersnickerierna, samt omgivande murar.
- Centrala drag i kyrkans interiör är de röda tegelväggarna och inredningsnickerierna av kvistfritt virke
- Till gestaltningens mest uttrycksfulla delar hör lyktstolparna, altaret, dopfunten och predikstolen, samtliga ritade av kyrkans arkitekt Peter-Paul Hoffman.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Skerike församlings arkiv (SFA)

- Protokoll från kyrkorådssammanträde 1986-06-16, Dnr 144, 151/86
- Fotografier från byggarbetena 1972-73

Västerås kyrkliga samfällighets arkiv (VKS):

- Entreprenad- och bygghandlingar 1972-73
- Handlingar om reparationer 1987-88

Västerås stifts arkiv (VS):

- F III: 49; Protokoll från visitation 6-9/11 1986, § 9

Litteratur

Gideonsbergskyrkan Församlingsblad Nummer 3-4 2003

Hansson, Gösta: Stiftskrönika/*Västerås stiftsbok 1974, s 82-84/*

Illerstad, Lennart: Nya svenska kyrkor, del 1 Svealand - Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer, Rapport RAÄ 1990: 2

Inventarium över svenska orglar, 1990: 1, Västerås och Karlstads stift, redigerad av Tore Johansson – Förlag Svenska orglar, Tostared 1990

Redaktionella uppgifter

Inventeringsperiod: november 2006

Fältinventering: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Rolf Hammarskiöld, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Rapporten färdigställd: 2006-12-29

Sammanställning av viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1972-73		Första spadtaget togs den 27/10 1972 Grunden utgjordes av en gjuten suterrängvåning. På grunden restes en stomme av betongfackverk, däremellan murades väggar av hårdbränt rött håltegel (från Bohuslän). Fönstren mot öster och väster utfördes i trä, medan norra sidans veckade glasparti utfördes i metall. Kyrkans tak täcktes med målad stålplåt En 4-stämmig orgel installerades söder om koret. Kyrkan invigdes lördagen den 1 december 1973 av biskop Sven Silén (med fortsättning söndagen den 2 december)	Arkitekt Peter-Paul Hoffman Byggnads AB Harry Berglund Åkerman & Lunds orgelbyggeri	SFA: Fotografier från byggarbetena 1972-73 VKS: Bygg- och entreprenadhandlingar VLT 1972-10-28
1986		Det förut sammanhållna bänkkvarteret delades, så att kyrkorummet fick en mittgång. Bänkarna kompletterades med gavlar mot den nya mittgången. Predikstolen flyttades till korets norra sida 12-stämmig orgel installerades, på ett podium invid kyrkorummets västra vägg. Skylt sattes upp på södra fasaden.	Färnquists Inrednings AB Olof Hammarbergs orgelbyggeri, Göteborg	Inventarium, s 4 SFA: Protokoll från kyrkorådssammanträde 1986-06-16, Dnr 144, 151/86 VS: F III; 49, protokoll från visitation 6-9/11 1986, § 9
1987		Kyrkans fönstersnickerier och klockstapeln ommålades	Måleritjänst Byggpaul AB	VKS: Faktura 1987-11-09
1988		Församlingshemmets papptak lagades	jigetak, Torsåker	VKS: Offert 880414, faktura 880527
1990		Riksantikvarieämbetet beslutade 1990-04-19 att Gideonsbergskyrkan skall skyddas enligt Kulturminneslagen, 4 kap. 3		ATA dnr 3618/88
1992		Gideonsberg bildade egen församling		
2002		Körgradänger av kvistfri furu byggdes i en båge till höger om altaret	Arkitekt Britt-Marie Emmoth	VKA: Ritning
2006		Kyrkans fönstersnickerier ommålades		Egen dokumentation